

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 315

Впровадження системи моніторингу та оцінки якості освіти в територіальних громадах

IMPLEMENTATION OF THE SYSTEM OF MONITORING AND ASSESSMENT OF THE QUALITY OF EDUCATION IN THE TERRITORIAL COMMUNITIES

КУЛИК Андрій – аспірант кафедри публічного управління та права, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9691-5720>

KULYK Andrii – postgraduate student of the Public Administration and Law Department, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» Dnipropetrovsk Regional Council», 70, st. Volodymyr Antonovych, Dnipro, 49006, Ukraine

Анотація. У статті розглянуто процес децентралізації як основу здійснення реформ в освіті, які обумовлені входженням України в європейський освітній простір. Виявлено, що за роки здійснення адміністративної реформи в громадах напрацьовано досвід ефективного управління освітою; відбулося створення нової системи методичної служби; виникло розуміння необхідності проведення обговорення питання якості освіти з батьками, вчителями, громадськістю. Адже питання якості освіти залишаються актуальними і в такий складний період, який переживає Україна зараз. З'ясовано, що система якості освіти неможлива без сучасної, комплексної системи оцінки якості освіти в цілому, так і всіх її складових окремо. Візія майбутнього освіти і науки України як одну із стратегічних цілей визначає обов'язковість здобуття дітьми якісної освіти відповідно до принципів та підходів НУШ. Визначено, що проблеми оцінювання якості шкільної освіти обговорюються практиками шкільного управління, які констатують, що простежуються два напрями оцінювання якості шкільної освіти. Один пов'язаний з розвитком кількісного аналізу, заснованого на даних статистичного спостереження, зовнішньої оцінки освітніх досягнень, другий - на зміщенні пріоритетів в оцінюванні якості шкільної освіти з процесу на результат. Також в шкільній освіті спостерігається нерозробленість ефективного механізму вимірювання й оцінювання якості елементів освітнього процесу. Визначено чинники, які на думку експертів, директорів, учителів та батьків найбільше впливають на якість освіти: співпраця між учасниками освітнього процесу; безпечне для дітей середовище; достатня кваліфікація педагогічних працівників. Обґрунтовано, що оцінити якість освіти можна з застосуванням процедур моніторингу, метою якого є прогнозування та планування розвитку освіти; визначення ефективності використання коштів і ресурсів громади; порівняння закладів освіти однієї громади. Зроблено висновок, що проведення моніторингу має базуватися на принципах систематичності, доцільності, прозорості моніторингових процедур, відповідального ставлення до своєї діяльності суб'єктів, які беруть участь у підготовці та проведенні моніторингу. Оцінка результатів моніторингу виявить ефективність навчального процесу, слабкі місця та проблеми.

Ключові слова: децентралізація, якість освіти, моніторинг, реформування, територіальні громади

Summary. The article examines the process of decentralization as a basis for the implementation of reforms in education, which are due to the entry of Ukraine into the European educational space. It was revealed that over the years of implementation of the administrative reform in the communities, the experience of effective management of education has been gained; a new methodical service system was created; there was an understanding of the need to discuss the issue of the quality of education with parents, teachers, and the public. After all, the issues of the quality of education remain relevant even in such a difficult period that Ukraine is currently experiencing. It was found that the education quality system is impossible without a modern, comprehensive system of assessment of both the quality of education as a whole and all its components separately. The vision of the future of education and science of Ukraine, as one of the strategic goals, defines the obligation for children to acquire quality education in accordance with the principles and approaches of the National Academy of Sciences. It was determined that the problems of assessing the quality of school education are discussed by practitioners of school management, who state that there are two directions of assessing the quality of school education. One is related to the development of quantitative analysis based on statistical observation data, external evaluation of educational achievements, the second - to the shift of priorities in evaluating the quality of school education from the process to the result. Also, in school education, there is a lack of development of an effective mechanism for measuring and evaluating the quality of elements of the educational process. The factors that, according to experts, principals, teachers and parents, have the greatest influence on the quality of education have been identified: cooperation between participants in the educational process; safe environment for children; sufficient qualification

of teaching staff. It is justified that it is possible to assess the quality of education using monitoring procedures, the purpose of which is to forecast and plan the development of education; determination of the effectiveness of the use of community funds and resources; comparison of educational institutions of the same community. It was concluded that monitoring should be based on the principles of systematicity, expediency, transparency of monitoring procedures, responsible attitude to their activities of the subjects participating in the preparation and monitoring. Evaluation of monitoring results will reveal the effectiveness of the educational process, weaknesses and problems.

Key words: decentralization, quality of education, monitoring, reforms, territorial communities

Вступ. Процес входження України в європейський освітній простір зумовив необхідність проведення модернізації змісту освіти в контексті її відповідності стандартам ЄС. Основою здійснення реформ в освіті є децентралізація, тобто процес передачі значних повноважень від державних органів влади органам місцевого самоврядування. Згідно Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні завданням реформи децентралізації в частині досягнення оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади визначено, що «повноваженнями органів місцевого самоврядування базового рівня є забезпечення управління закладами середньої, дошкільної та позашкільної освіти» [5]. За майже десять років здійснення реформи в громадах напрацьовано досвід ефективного управління освітою; відбулося створення нової системи методичної служби; виникло розуміння необхідності проведення обговорення питання якості освіти з батьками, вчителями, громадськістю. Якість освіти характеризує не тільки результат освітньої діяльності педагога, а й фактори формування цього результату: мети освіти, її змісту, методології, організації та технології. На ці фактори необхідно впливати. Тобто, освіта має потребу в системі управління якістю, що покладено на органи місцевого самоврядування. Аргументи на користь такого покладання базуються на принципах доступності та ефективності. Фахівці в галузі децентралізації переконані, що «передача повноважень сприятиме ефективному використанню фінансових ресурсів, швидкому реагуванню на запити представників територіальних громад, автономію закладу освіти та професійну свободу педагога» [14]. Такі перетворення вимагають певних змін, тому децентралізація влади тісно пов'язана з теорією управління змінами. Проведення змін не може здійснюватися хаотично, а вимагає систематичного підходу. Щоб управляти змінами потрібно впорядкувати процес, обґрунтувати його структуру. Структура процесу змін має характер багатоступінчатого і повторюваного процесу вирішення проблеми. Вона включає процеси розпізнавання проблем, їх вирішення, дії по контролю і закріпленню змін. Управління змінами в освітній організації можна розглядати як систему управління пов'язану з змінами для створення комфортного й безпечного освітнього середовища.

Аналіз останніх досліджень. Окремі проблеми, пов'язані із втіленням у життя завдань оцінки якості у сфері освіти висвітлено у дослідженнях Кременя В. [7], Ващенко Л. [1], Локшиної О. [10], Лукіної Т. [8] та ін. У своїх працях дослідники дійшли висновку, що здійснення моніторингу якості освіти є важливим елементом управління освітнім процесом, який дозволяє

забезпечити якість та ефективність навчання та виховання учнів. Він допомагає забезпечити високий рівень знань та навичок учнів, що є необхідною умовою для успішного розвитку територіальної громади та держави в цілому.

Мета статті. Обґрунтувати доцільність моніторингу та оцінки якості освіти в територіальних громадах.

Виклад основного матеріалу. Система якості освіти неможлива без сучасної, комплексної системи оцінки як якості освіти в цілому, так і всіх її складових окремо. Стаття 6 Закону України «Про освіту» визначає, що засадами державної політики у сфері освіти та принципами є «забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності» [3]. Візія майбутнього освіти і науки України запропонована МОН України для обговорення з метою подальшого розроблення Національної стратегії освіти і науки як одну із стратегічних цілей визначає, що «усі діти здобувають якісну освіту відповідно до принципів та підходів НУШ» [2]. Розділ 6 Закону України «Про повну загальну середню освіту» повністю присвячено забезпеченню її якості [4]. У всіх цих документах йдеться про відповідальність та підзвітність органів управління освітою та закладів освіти перед суспільством; про інституційне відокремлення наглядових функцій та функцій забезпечення діяльності закладів освіти; про управління якістю освітніх послуг як на рівні громади, так і на рівні школи з залученням всіх зацікавлених сторін – вчителів, батьків, учнів, громадськість.

Проблеми оцінювання якості шкільної освіти обговорюються практиками шкільного управління, які констатують, що «у вирішенні проблеми оцінювання якості шкільної освіти сьогодні простежуються два напрями: перший пов'язаний з розвитком кількісного аналізу, заснованого на даних державного обов'язкового статистичного спостереження, зовнішньої оцінки освітніх досягнень, обробки результатів соціологічних досліджень; другий - на зміщенні пріоритетів в оцінюванні якості шкільної освіти з процесу на результат» [11]. В шкільній освіті спостерігається нерозробленість ефективного механізму вимірювання й оцінювання якості елементів освітнього процесу, що є одним з істотних недоліків шкільної системи освіти.

У жовтні-листопаді 2020 року дослідницькою агенцією «Vox Populi Agency» на замовлення Державної служби якості освіти України було проведено дослідження «Думки вчителів, керівників шкіл, освітніх експертів, учнів та їхніх батьків щодо якості освіти». Опитування здійснювалося методом онлайн-інтерв'ю. Серед топ-критеріїв, які, на думку освітніх експертів, керівників шкіл, вчителів, учнів та їхніх батьків свідчать про те, що «школа надає якісну освіту є оволодіння ключовими компетентностями (91% експертів

та 81% директорів шкіл та 70% учнів зараховують до ТОП-5 цей критерій), оволодіння наскрізними вміннями (82% експертів та 69,5% директорів) і всебічний розвиток учнів (67% експертів та 78% директорів шкіл). Батьки ж насамперед говорять про цікавість навчання (71%), всебічний розвиток (54%) і компетентності (50%). У ТОПІ критеріїв для учнів - компетентності (70%), цікавість навчання (66%), високі результати ЗНО (49%) і всебічний розвиток (47%). Усі категорії опитаних зазначили серед основних критеріїв якості освіти оволодіння ключовими компетентностями» [12].

Серед чинників, які найбільше впливають на якість освіти, на думку експертів, директорів, учителів та батьків, є:

- співпраця між учасниками освітнього процесу;
- безпечне для дітей середовище (відсутність булінгу / цькування або дискримінації за ознакою статі, релігії, доходів родини, місця проживання тощо);
- кваліфікація педагогічних працівників та комфортне психологічне середовище.

Ще на початку століття у Національній доктрині розвитку освіти наголошено що «якість освіти визначається на основі державних стандартів освіти та оцінки громадськістю освітніх послуг» [15]. При цьому держава має постійно здійснювати моніторинг якості освіти. Перед управліннями постають два конкретних завдання: управління якістю освіти та оцінювання якості освіти.

Термін «якість» по-різному трактується різними джерелами Так Міжнародною організацією зі стандартизації ІСО якість трактується як «сукупність характеристик об'єкта, що відносяться до його здатності задовольняти встановлені та передбачувані потреби». Тлумачний словник української мови визначає якість як «наявність істотних ознак, властивостей, особливостей, міру придатності». Також по-різному трактується поняття «якість освіти»: як «відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг» [3]; як «багатовимірне методологічне поняття, яке рівнобіжно віддзеркалює суспільне життя - соціальні, економічні, політичні, педагогічні, демографічні та інші життєво значущі для розвитку людини сторони життя» [9]; як «комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективно формування компетентності та професійної свідомості. Це певний рівень знань і вмінь, розумового, фізичного й морального розвитку, якого досягли випускники освітнього закладу відповідно до запланованих цілей навчання і виховання» [13].

В залежності від трактування поняття якості освіти можна виділити три групи характеристик: якість досягнення мети освіти, якість процесу формування професіоналізму, якість результату освіти [6]. Кожна з цих характеристик вимагає окремого аналізу та вивчення можливості її виміру й оцінки, урахування у практиці організації навчального процесу. Оцінювання характеристик якості освіти – це проведення моніторингу відповідності системи освіти реалізації освітніх потреб

дітей; реалізація освітнього замовлення батьків; задоволення потреб суспільства; реалізація освітнього замовлення держави; оцінка основних умов освітнього процесу; реалізації освітнього процесу та його результатів.

Моніторинг – це неперервне стеження за станом навколишнього середовища з метою попередження небажаних відхилень за найважливішими параметрами. В освіті моніторинг - це система збору, обробки, зберігання та поширення інформації про освітню систему або її окремі елементи. Тобто, моніторинг якості освіти є процесом систематичного збору, аналізу та інтерпретації даних про рівень знань, навичок та компетенцій учнів, який дозволяє виявляти потреби та проблеми в освітньому процесі та вчасно вживати заходів для їх вирішення.

Для здійснення моніторингу якості освіти в територіальній громаді, насамперед необхідно створити робочу групу, або визначити працівника, який координуватиме запровадження системи забезпечення якості освіти в закладах освіти громади. Провести з ними навчання щодо вивчення особливостей педагогічної діяльності та особливостей спостереження за проведенням навчальних занять. До робочої групи доцільно залучити представників учнівського самоврядування, батьків, по можливості - фахівців у сфері оцінювання якості або освітніх експертів. Безпосередньо перед здійсненням спостереження доцільно вивчити документацію закладу, провести опитування педагогів, учнів, батьків щодо їхнього ставлення до певних питань діяльності закладу освіти. Важливо перед спостереженням визначитись, які саме питання необхідно дослідити, а моніторинг дасть змогу зафіксувати, що є в наявності у закладі освіти і чого не вистачає. Після вивчення діяльності закладу освіти необхідно узагальнити результати, підготувати висновки та винести їх на розгляд громадськості. За результатами обговорення результатів моніторингу в громаді може бути скорегована стратегія розвитку системи освіти.

Висновки. Вхідження України в європейський освітній простір зумовлює необхідність проведення оновлення змісту загальної середньої освіти. Здійснення реформ в освіті відбувається одночасно з реформою децентралізації, тобто передачі значних повноважень від державних органів влади органам місцевого самоврядування. На них покладається управління освітньою сферою і забезпечення якості освіти. Оцінити якість освіти можна з застосуванням процедур моніторингу. Метою його проведення може бути прогнозування та планування розвитку освіти; визначення ефективності використання коштів і ресурсів громади; порівняння закладів освіти однієї громади, встановлення їх рейтингу тощо. Проведення моніторингу має базуватися на принципах систематичності, доцільності, прозорості моніторингових процедур, відповідального ставлення до своєї діяльності суб'єктів, які беруть участь у підготовці та проведенні моніторингу. Оцінка результатів моніторингу дозволяє зробити висновки про ефективність навчального процесу, виявити слабкі місця та проблеми, а також розробити рекомендації щодо їх вирішення.

Список використаних джерел

1. Бабінець С.І., Ващенко Л.М., Клименко Л.Ф. Моніторингові дослідження – організація якісної освіти: науково-методичні рекомендації. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Тираж», 2005. 80 с.
2. Візія майбутнього освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/viziya> (дата звернення: 26.11.2023).
3. Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 26.11.2023).
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 року № 463-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 26.11.2023).
5. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Рішення Кабінету Міністрів України № 333-р, 01.04.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80> (дата звернення: 26.11.2023).
6. Концепція якості освіти. URL: <https://osvita.ua/school/method/1342/#> (дата звернення: 26.11.2023).
7. Кремень В. Г. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 8-15.
8. Лукіна Т. О. Моніторинг якості освіти: теорія і практика. Київ: Вид. дім «Шкільний світ», 2006. 128 с
9. Ляшенко О. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти. *Педагогіка і психологія*. 2005. № 1 (46). С. 5-12.
10. Моніторинг стандартів якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / за заг. ред. О. Л. Локшиної. Київ: К.І.С., 2004. 128 с.
11. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с.
12. Рішення колегії МОН ВІД 02.03.2021. Щодо результатів дослідження «Думки вчителів, керівників шкіл, освітніх експертів, учнів та їхніх батьків щодо якості освіти. URL: <https://mon.gov.ua/> (дата звернення: 26.11.2023).
13. Сайт МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/yakist-osviti> (дата звернення: 26.11.2023).
14. Семенюк, Н. Колісниченко. Визначення та основні поняття децентралізації освіти: публічно-управлінський контекст Державне управління та місцеве самоврядування, 2019, вип. 3(42) С. 111-120.
15. Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347 «Про Національну доктрину розвитку освіти» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення: 26.11.2023).

Reference

1. Babinets, S. I. Vashchenko, L. M. and Klymenko, L. F. (2005). *Monitorynhovi doslidzhennia – orhanizatsiia yakisnoi osvity: naukovo-metodychni rekomendatsii* [Monitoring studies - the organization of quality education: scientific and methodological recommendations]. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Tyrzh» [in Ukrainian].
2. Vision of the future of education and science of Ukraine. URL: <https://mon.gov.ua/ua/viziya> (accessed: 26.11.2023), [in Ukrainian].
3. Law of Ukraine «On Education», 2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (accessed: 26.11.2023), [in Ukrainian].
4. Law of Ukraine «On comprehensive general secondary education», 2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (accessed: 26.10.2023), [in Ukrainian].
5. Concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine: Decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine, 2014 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80> (accessed: 26.11.2023), [in Ukrainian].
6. The concept of the quality of education. URL: <https://osvita.ua/school/method/1342/#> (accessed: 26.11.2023), [in Ukrainian].
7. Kremen, V. H. (2015) *Problemy yakosti ukrainskoi osvity v konteksti suchasnykh tsyvilizatsiinykh zmin* [Problems of the quality of Ukrainian education in the context of modern civilizational changes]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*. vol. 1, pp. 8-15, [in Ukrainian].
8. Lukina, T. O. (2006). *Monitorynh yakosti osvity: teoriia i praktyka* [Monitoring the quality of education: theory and practice]. Kyiv: Vyd. dim «Shkilnyisvit» [in Ukrainian].
9. Liashenko, O. (2005). *Yakist osvity yak osnova funktsionuvannia y rozvytku suchasnykh system osvity* [The quality of education as a basis for the functioning and development of modern education systems]. *Pedahohika i psykholohiia*. vol.1(46). pp. 5-12., [in Ukrainian].
10. *Monitorynh standartiv yakosti osvity: svitovi dosiahnennia ta ukrainski perspektyvy* [Monitoring of education quality standards: global achievements and Ukrainian perspectives]. (2004) / za zah. red. O. L. Lokshynoi. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
11. *Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu* (2022). [Education of Ukraine under martial law]. *Innovatsiina ta proiektna diialnist: Naukovo-metodychnyi zbirnyk/ za zahalnoiu red. S. M. Shkarleta*. Kyiv-Chernivtsi «Bukrek». [in Ukrainian].
12. Decision of the MES board, 2021. Regarding the results of the study «Opinions of teachers, school heads, educational experts, students and their parents regarding the quality of education. URL: <https://mon.gov.ua/> (accessed: 26.11.2023), [in Ukrainian].
13. Website of the Ministry of Education and Science of Ukraine. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/yakist-osviti> (accessed: 26.11.2023), [in Ukrainian].
14. Semeniuk, Yu. and Kolisnichenko, N. (2019). *Vyznachennia ta osnovni poniattia detsentralizatsii osvity: publichno-upravlinskyi kontekst* [Definition and basic concepts of decentralization of education: public and administrative context]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*, vol. 3(42) pp. 111-120, [in Ukrainian].
15. Decree of the President of Ukraine, 2002. «On the National Doctrine of Education Development» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (accessed: 26.11.2023), [in Ukrainian].